

<https://helda.helsinki.fi>

Konsultointia horisontissa : Uusi työ yliopisto-opiskelijoiden argumentaatiossa

Niska, Miira

2021-10-08

Niska , M 2021 , ' Konsultointia horisontissa : Uusi työ yliopisto-opiskelijoiden argumentaatiossa ' , Kulttuurintutkimus , Vuosikerta. 38 , Nro 2-3 , Sivut 19-34 . <
<https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/100077> >

<http://hdl.handle.net/10138/335189>

cc_by_nc_nd
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Konsultointia horisontissa

Uusi työ yliopisto-opiskelijoiden argumentaatiossa

Miira Niska

Poliittisten toimijoiden ja ajatushautomojen mukaan työelämä on keskellä murrosta, jossa työstä tulee entistä autonomisempaa, merkityksellisempää, joustavampaa ja monimuotoisempaa. Myös yliopisto-opiskelijat asemoivat itseään tähän murrokseen ja ratkovat muutospuheen tuottamia haasteita. Tässä artikkelissa kysyn, ovatko valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijat ottaneet käyttöönsä uuden työn ideat vai rakentavatko he tulevaa työmarkkina-asemaansa edelleen perinteisiin työn merkityksiin nojautuen.

Poliittisten toimijoiden ja ajatushautomojen mukaan työelämä on keskellä murrosta, jonka eräs keskeinen piirre on vakituisen ja kokoaikaisen palkkatyön korvautuminen erilaisilla palkkatyön, yrittäjyyden ja muiden tulonlähteiden yhdistelmillä (Demos Helsinki & Demos Effect 2017; Sitra 2011; Valtioneuvoston kanslia 2017; 2018). Tutkijoiden mukaan työelämä on läpi 1900-

luvun ymmärretty erityisesti palkkatyösuhteiksi, joiden tunnusmerkkejä ovat kokoaikatyö, säännöllinen työaika ja jatkuvuuden turvaava suorittaminen (Jakonen 2014; Julkunen 2008a; Rintamäki 2016). Poliittisten toimijoiden ja ajatushautomojen mukaan tällaisesta teollisen ajan linjatuotantoon perustuvasta ymmärryksestä on päästävä eroon. Tietoon ja teknologiaan perustu-

vassa postmodernissa ja jälkikapitalistisessa taloudessa työelämä tulee ymmärtää uudella tavalla ongelmanratkaisuna tai tarkoituksellisenä toimintana, jonka tunnusmerkkejä ovat joustavuus, kokeilevuus, monimuotoisuus ja yrittäjämäisyys. (Sitra 2011; Valtioneuvoston kanslia 2017.)

Ajatushautomot kuvaavat tyypillisesti työelämän murroksen merkityk-

sellisyyden ja vapauden lisääntymisenä (Demos Helsinki 2009; Demos Helsinki & Demos Effect 2017; Sitra 2011). Uusi työ on merkityksellistä, koska ihmiset kehittävät sen avulla itseään ja ratkovat sen avulla yhteiskunnallisia ongelmia sekä globaaleja viheliäisiä ongelmia (Demos Helsinki 2009; Demos Helsinki & Demos Effect 2017). Uusi työ on aikaisempaa vapaampaa, koska työn aika- ja paikkasidonnaisuus on vähentynyt. Työtä ei enää tehdä työajalla ja työpaikalla, vaan tarpeen tullen esimerkiksi viikonloppuisin kahviloissa (Demos Helsinki 2018; myös Valtioneuvosto 2017). Uuden työn myönteisissä kuvauksissa työntekijät ovat tyypillisesti korkeakoulutettuja tietotyöläisiä, jotka toteuttavat itseään yhteiskunnallisia ongelmia ratkaisevissa yhteiskunnallisissa yrityksissä (esim. Demos Helsinki & Demos Effect 2017).

Tutkijoiden piirissä työelämän murrosta kuvataan kuitenkin myös työelämän huonontumisena (Siltala 2004). Uusi työ ei välttämättä tarkoita merkityksellisyyden ja vapauden lisääntymistä, vaan haurastumisen ja epävarmuuden lisääntymistä (Kontula & Jakonen 2008; Koivunen 2016; Rintamäki 2016). Kielteisissä kuvauksissa työelämän murros ja siirtymä vanhasta uuteen työhön viittaa pysyvään joukkotyöttömyyteen sekä vastentahtoiseen projekti- ja osa-

aikatyöhön, vuokratyöhön, nollatuntisopimuksiin ja yrittäjyyteen (Rintamäki 2016). Koska työ ei enää kiinnity aikaan ja paikkaan, se siirtyy myös yhä enemmän osaksi entistä vapaa-aikaa, eli iltoja, viikonloppuja ja lomia (Jakonen 2014). Kriittisimmin uuden työn ideaan suhtaudutaan työn prekarisaatiosta käytävässä keskustelussa (Pyöriä & Ojala 2012). Prekarisaatiolla viitataan muun muassa perinteisten yhteiskunnallisten instituutioiden, mukaan lukien palkkatyömuodon, kriisiin ja purkautumiseen (Eskelinen & Juntumaa 2014; Jakonen 2014; Jokinen ym. 2011). Prekariaatilla puolestaan tarkoitetaan taloudellisesti turvattomassa asemassa elävien köyhien ryhmää tai luokkaa (Savage ym. 2013). Termi viittasi pitkään lähinnä palveluja hoiva-alojen matalapalkkatyöntekijöihin, mutta nykyisin tutkijat tunnistavat myös korkeakoulutetun prekariaatin, joka työskentelee ketjutetuissa päätöksuhteissa ja työllistää itsensä apurahojen turvin (Jakonen 2014; Pyöriä & Ojala 2016; Rintamäki 2016).

Sen lisäksi, että työelämän muutoksen luonteesta ja arvottamisesta ollaan montaa mieltä, kiistellään myös siitä, onko työelämä oikeastaan edes muuttunut tai muuttumassa. Työelämän muutospuhetta lähestytään usein faktanäkökulmasta (Alasuutari 2011), eli enemmän tai vähemmän luotettavana kuvauksena

kielen ulkopuolisesta todellisuudesta. Tutkijat ovat pohtineet muun muassa sitä, minkälainen työ lopulta edustaa prekaaria työtä ja vastaako puhe työelämän haurastumisesta työmarkkinoiden todellisuutta. Sosiologi Pasi Pyöriä ja sosiaalipolitiikan tutkija Satu Ojala (2012; 2016) ovat tarkastelleet Tilastokeskuksen työolotutkimuksia ja tulleet siihen tulokseen, että työelämän muutospuhe on liioittelevaa. Tilastojen perusteella työsuhteissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia eikä prekaarin työn määrä ole merkittävästi lisääntynyt. Näiden kvantitatiivisten tutkimusten tuloksia on kuitenkin myös kyseenalaistettu. Esimerkiksi yhteiskuntapolitiikan tutkija Eeva Jokinen ja kulttuurintutkija Juhana Venäläinen (2016) ovat nostaneet esiin Pyöriän ja Ojalan tutkimuksen ongelmakohtia kuten palkansaajaotoksen ja osa-aikaisen työn ohittamisen. He ovat myös huomauttaneet, että tilastoihin pohjautuvissa tarkasteluissa työelämän muutos nousee esiin ja katoaa valittujen aineistojen ja muuttujien myötä.

Kun työelämän muutospuhetta lähestytään kuvauksena kielen ulkopuolisesta todellisuudesta, tarkastellaan muutospuhetta representaationa, joka heijastaa todellisten työmarkkinoiden tilannetta hyvin tai huonosti. Puhe työelämän muutoksesta on tällöin joko totta tai ”pelkkää puhetta”. Työelämän muutos-

puhetta voi kuitenkin tarkastella myös diskursiivisesta näkökulmasta (Johnstone 2018; Wiggins 2017; Willig 2015), jolloin tarkastelun keskiöön nousee työelämän muutospuheen todellisuutta rakentava luonne. Diskursiivisesta näkökulmasta puhe uudesta työstä viittaa uudensuuntaisiin kulttuurisiin työille annettuihin merkityksiin, jotka tarjoutuvat vaihtoehtoksi vanhoille merkityksille. Poliitisten toimijoiden ja ajatushautomokonsulttien puhe työelämän muutoksesta ja uudesta työstä ei välttämättä niinkään heijasta työmarkkinoilla aikaisemmin tapahtunutta muutosta, vaan sillä pyritään vaikuttamaan kansalaisten työelämään koskeviin käsityksiin ja odotuksiin.

Diskurssintutkimus (tai diskurssi-analyysi) voidaan nähdä kattoterminä monenlaisille teoreettis-metodologisille lähestymistavoille (esim. Jokinen & Juhila 2002). Eräs yhteiskuntatieteilijöiden yleisesti käyttämä erottelu jakaa diskurssintutkimuksen kentän kahtia mikro- ja makrodiskurssianalyttisiin lähestymistapoihin (Burr 2003; myös Edley & Wetherell 1997; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993; Wiggins 2009; Willig 2015). Erottelussa ei ole termivalinnasta huolimatta kyse yksioikoisesti huomion kiinnittämisestä joko mikrotason vuorovaikutus-tilanteisiin tai laajempiin kulttuurisiin merkityksiin ja käytäntöihin. Mikrodiskurssianalyttiset lähestymistavat kuten

diskursiivinen psykologia edustavat analyttistä, etnometodologista diskurssintutkimusta, jolle tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa tiedon rakentumista tarkastelemaan episteemiseen konstruktionismiin sitoutuminen ja analyysin aineistolähtöisyys (Edley & Wetherell 1997; Jokinen & Juhila 2002; Potter & Hepburn 2008). Makrodiskurssianalyttiset lähestymistavat kuten kriittinen diskurssianalyysi ja foucault’lainen diskurssianalyysi puolestaan edustavat joko kriittistä realismia tai jälkistrukturalistista diskurssintutkimusta. Makrodiskurssianalyysille tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa keskittyminen kielen ja vallankäytön suhteeseen ja analyysin yhdistäminen ja suhteuttaminen aikaan ja paikkaan koskevaan tietoon (Jokinen & Juhila 2002; Pietikäinen & Mäntynen 2019; Wiggins 2009).

Tässä artikkelissa tarkastelen työelämän muutosta ja uuden työn ideaa kriittisen diskursiivisen psykologian (Edley 2001; Edley & Wetherell 1997; Wetherell 1998) näkökulmasta. Vaikka diskursiivisesta psykologiasta usein puhutaan yhtenäisenä mikrodiskurssianalyttisenä lähestymistapana, voi diskursiivisesta psykologiasta myös tunnistaa erilaisia versioita. Näistä tunnetuimmat ovat mikrotason luonnollisia vuorovaikutus-tilanteita keskustelunanalyysin välinein tarkasteleva suuntaus (Edwards & Potter

2017; Potter 1996; 2010; Potter & Hepburn 2005) sekä makrodiskurssianalyttisistä lähestymistavoista ideoita ja käsitteitä ammentava, kulttuuristen merkitysten vuorovaikutukselliseen rakentumiseen keskittyvä suuntaus (Edley 2001; Wetherell 1998; Wetherell & Edley 2014). Jälkimmäistä suuntausta kutsutaan kriittiseksi diskursiiviseksi psykologiaksi.

Kriittinen diskursiivinen psykologia on osoitus siitä, etteivät mikro- ja makrodiskurssianalyttiset lähestymistavat sulje toisiaan automaattisesti pois (myös Burr 2003). Diskursiivinen psykologia kokonaisuudessaan analysoi tilanteista vuorovaikutusta ja siinä rakentuvia (sosiaali)psykologisia ilmiöitä. Sosiaalipsykologien Jonathan Potterin ja Derek Edwardsin muotoilemasta diskursiivisen psykologian versiosta poiketen sosiaalipsykologien Margaret Wetherellin ja Nigel Edleyn muotoilema kriittinen diskursiivinen psykologia on makrodiskurssianalyttisten suuntausten mukaisesti kiinnostunut kulttuurisesti jaetuista puhetavoista. Ne aktualisoituvat tilanteisessa vuorovaikutuksessa ja saavat aikaan asioita (esim. Edley 2001) kuten työelämän mahdollisuuksien ja oman aseman hahmottamista. Joistakin makrodiskurssianalyttisistä lähestymistavoista poiketen kriittinen diskursiivinen psykologia ei kuitenkaan keski-

ty kysymyksiin, jotka koskevat puheta-
pojen historiallisia muutoksia.

Tässä artikkelissa erittelen kriittisen
diskursiivisen psykologian näkökulmas-
ta tapoja, joilla eräs toimijaryhmä, yli-
opisto-opiskelijat, jäsentää työelämää ja
sen mahdollisuuksia sekä asemoi itseään
työmarkkinoille. Kysyn, ovatko opiske-
lijat ottaneet käyttöönsä poliittisten toi-
mijoiden ja ajatushautomokonsulttien
käyttämät puhetavat vai jäsentävätkö he
työelämää ja omaa asemaansa siinä edel-
leen perinteisempien merkitysten avulla.
Ennen empiiristä analyysia esittelen tar-
kemmin diskursiivisen psykologian kä-
sitteet ja niiden tarjoaman näkökulman
uuteen työhön.

Kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulma uuteen työhön

Kriittisen diskursiivisen psykologian
keskeiset analyttiset käsitteet ovat tul-
kintarepertuaari, subjektipositio ja ideo-
loginen dilemma (Edley 2001). Tulkinta-
repertuaarin käsite on lainattu tieteen ja
teknologian tutkimuksesta. Se tarkoittaa
termeistä, argumenteista, arvottamisesta
ja kielikuvista rakentuvaa, kulttuuri-
isesti jaettua ja vakiintunutta puhetapaa,
joka rakentaa puheen kohteesta tietyn-
laisen, yleisesti tunnistetun version (Pot-
ter & Wetherell 1987; Wetherell & Pot-
ter 1988). Kulttuurintutkimukselle tyy-

pilliseen tapaan tulkintarepertuaareihin
keskittyvässä kriittisessä diskursiivisessa
psykologiassa tarkastellaan siis ihmisten
arjessa rakentamia kulttuurisia merki-
tyksiä (esim. Alasuutari 1997; 2011; Hä-
meenaho, Ylipulli & Suopajarvi 2018).

Artikkelin alussa esitellyt kilpailevat
työelämäkuvaukset ammentavat vaihto-
ehtoisista tulkintarepertuaareista, joi-
den avulla työelämästä on mahdollista
rakentaa useammanlaisia yleisesti tun-
nistettuja versioita. Perinteisempi versio
työelämästä korostaa tavaroiden ja pal-
velujen tuottamista työorganisaatioissa
säännöllisissä, jatkuvissa ja kokoaikaisis-
sa palkkatyösuhteissa tai vaihtoehtoisesti
yrittäjinä (esim. Valtioneuvosto 2017).
Filosofi Jakke Holvas ja yhteiskuntatie-
teilijä Jussi Vähämäki (2005) tulkitse-
vat, että vanhan työn kielikuva on teh-
das. Vanhan työn tulkintarepertuaa-
ria käyttämällä työelämää voi arvottaa
myönteisesti turvattuna tai kielteises-
ti rutinoituneena. Työ on kyllä sään-
nöllistä ja pysyvää, mutta intohimoton-
ta ja ikävää suorittamista. (Holvas & Vä-
hämäki 2005; Jakonen 2014; Julkunen
2008b). Uusi versio työelämästä koros-
taa tarkoituksellista ja mielekästä toi-
mintaa jopa ilman perinteiseen työhön
liitettyä yhteiskunnallista tunnustutus-
ta kuten palkkaa tai työterveyspalveluja
(esim. Valtioneuvosto 2017). Holvasta
ja Vähämäkeä (2005) lainaten uuden

työn kielikuva on yritys. Yrittäjyys ei kui-
tenkaan enää asetu palkkatyön vaihto-
ehdoksi, vaan kaikkea työtä tehdään
yrittäjämäisesti vaihtelevissa projekteis-
sa. Tätä tulkintarepertuaaria käyttämäl-
lä työelämää voi arvottaa myönteises-
ti vaihtelevana (esim. Alasoini 2012) tai
kielteisesti kilpailullisena ja epävarmana
(esim. Kontula & Jakonen 2008).

Tulkintarepertuaarin käsite muis-
tuttaa Michel Foucault'n käsitettä dis-
kurssista historiallisesti kehittyneenä
systemaattisena puhetapana. Tulkin-
tarepertuaarin käsitteellä korostetaan
kuitenkin puhetapaa kielenkäytön kult-
tuurisena resurssina. Tulkintarepertuaa-
rit ovat osa kulttuurista arkijärkeämme
ja siksi tehokkaita kielenkäytön väli-
neitä tai työkaluja. Kun teemme ilmiöi-
tä ymmärrettäväksi, saatamme hyödyn-
tää useita erilaisia tulkintarepertuaare-
ja (Edley 2001; Potter & Wetherell 1987;
Wetherell & Potter 1992). Useiden tul-
kintarepertuaarien samanaikainen läs-
näolo tarkoittaa useanlaisten, usein kes-
kenään ristiriitaisten uskomusten, ar-
vojen ja käytäntöjen läsnäoloa. Kriitti-
sessä diskursiivisessa psykologiassa näi-
den ristiriitaisten aineiden hallintaa tar-
kastellaan sosiaalipsykologi Michael
Billigiltä ja kollegoilta lainatun ideolo-
gisen dilemman käsitteen avulla (Billig
ym. 1988). Billigin (1996) mukaan jo-
kaisessa kulttuurissa on joukko vakiin-

tuneita uskomuksia, arvoja ja käytäntöjä, jotka muodostavat kulttuurin arkijärjen (*common sense*). Arkijärjelle on luonteenomaista ristiriitaisuus ja moniseliteisyys. Tästä seuraavia ideologisia dilemmaa vuorovaikutuksessa pyritään hallitsemaan (Billig ym. 1988).

Esimerkiksi työpaikalla esihenkilö voi pohtia, olisiko tärkeä päätös hyvä tehdä yksin vai yhdessä tiimin kanssa. Kulttuurisen arkijärjen mukaan ”kaksi päätä on parempi kuin yksi”. Päätös olisi siis hyvä tehdä tiimin kanssa. Samalla kuitenkin kulttuurinen arkijärki sanoo myös, että ”liian monta kokkia pilaa sopan”. Päätösvalta olisi siis hyvä säilyä yksin esihenkilöllä. Työelämän luonnetta rakentavat tulkintarepertuaarit sisältävät samanlaisia ristiriitaisuuksia. Vanhan työn tulkintarepertuaarissa työn pysyvyys on arvokasta, kun taas uuden työn tulkintarepertuaarissa työn vaihtelevuus on arvokasta. Sekä pysyvyys että vaihtelevuus ovat kulttuurisesti arvokkaita työn piirteitä, vaikka ne ovatkin keskenään ristiriidassa. Kriittisessä diskursiivisessa psykologiassa tarkastellaan tapoja, joilla näitä arkijärjen ristiriitaisia aineksia yritetään sovittaa yhteen tai muuten hallita analyysin kohteeksi otetuissa kuvauksissa eli selonteoissa.

Kolmannella analyyttisellä käsitteellä, subjektipositioilla on Louis Althusserin ja Michel Foucault’n ajattelun kaut-

ta pitkä historia kulttuurintutkimuksessa (Edley 2001). Diskurssintutkimuksessa yksilöt ymmärretään tyypillisesti yhtenäisen subjektin sijaan kokoelmiksi toisiinsa kiistanalaisissa suhteissa olevia positioita tai asemia. Makrodiskursianalyyttisestä näkökulmasta korostetaan tyypillisesti sitä, kuinka diskursit positioivat ihmiset ja lokeroivat heidät tiettyihin asemiin. Kriittisesti työn murrosta tarkastelleiden tutkijoiden mukaan työelämän uusi diskurssi vastuuuttaa yksilöt työllistymisestään (Julkunen 2008a). Uusliberalistisen uuden työn subjektilta vaaditaan muun muassa terveyttä, energisyyttä ja joustavuutta (Jakonen 2014; Julkunen 2008a; Ylöstalo 2014). Kansalaiset pyrkivät vastaamaan näihin vaatimuksiin muokkaamalla identiteettiään ja ruumistaan (Aaltonen & Berg 2018; Koivunen 2016; Parviainen 2011; Ylöstalo ym. 2018).

Kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulmasta puolestaan tarkastellaan sitä, kuinka tulkintarepertuaarien mahdollistamia positioita tai asemia otetaan käyttöön, kuinka niitä vastustetaan ja kuinka niistä neuvotellaan arkisessa vuorovaikutuksessa (Edley & Wetherell 1997). Subjektipositioiden tarkasteluun lainataan tyypillisesti aineksia Rom Harrén ja kollegoiden kehittämästä positiointiteoriasta (esim. Davies & Harré 1990). Diskursiivisessa psykologiassa

subjektipositioilla tarkoitetaan vuorovaikutustilanteissa tuotettuja asemia, jotka sisältävät erilaisia määrittelyjä, oikeuksia ja velvollisuuksia (Edley 2001). Uuden ja vanhan työn tulkintarepertuaarit tekevät erilaiset asemat relevanteiksi ja toivottaviksi. Vanhan työn tulkintarepertuaarin hyvä asema työmarkkinoilla viittaa vakituiseen, kokoaikaiseen työsuhteeseen. Uuden työn tulkintarepertuaarin hyvä asema työmarkkinoilla puolestaan viittaa mielekkäisiin, merkityksellisiin ja vaihteleviin työtehtäviin. Kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulmasta on kiinnostavaa tarkastella, millaista asemaa tulevaisuuden työmarkkinoilla eri toimijaryhmät itselleen rakentavat.

Kriittisen diskursiivisen psykologian analyyttisten käsitteiden avulla voidaan tarkentaa tutkimuskysymystä, ovatko opiskelijat ottaneet käyttöönsä poliittisten toimijoiden ja ajatushautomokonsulttien käyttämät merkitykset vai jäsentävätkö he työelämää ja omaa asemaansa siinä edelleen perinteisempien merkitysten avulla. Kysyn ensiksi, millaisia tulkintarepertuaareja opiskelijat hyödyntävät työelämästä puhuessaan. Toiseksi kysyn, millaista asemaa tulevaisuuden työmarkkinoilla he itselleen rakentavat. Kolmanneksi kysyn, millaisia ideologisia dilemmaa opiskelijat puheessaan käsittelevät ja pyrkivät ratkomaan.

Uusi työ yliopisto-opiskelijoiden argumentaatiassa

Yliopisto-opiskelijat muodostavat työelämän muutospuheen kannalta kiinnostavan ryhmän. Yliopistotutkintojen yleistyminen on johtanut tutkintojen arvon suhteelliseen heikkenemiseen ja tuoreiden kandidaattien ja maisterien kilpailuun koulutusta vastaavista työpaikoista (esim. Moreau & Leathwood 2006). Viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana yliopistoja on vaadittu ottamaan yhä enemmän vastuuta valmistuvien työllistymisestä (Siivonen & Filander 2019; Tomlinson 2012; Ylöstalo 2014).

Helsingin yliopistossa opintojen työelämäorientaatiota on kehitetty aktiivisesti 2000-luvun alkupuolelta lähtien (Carver, Itkonen & Kanniainen 2014), ja tärkeänä yhteistyökumppanina on toiminut ajatushautomo Demos Helsinki (Demos Helsinki 2013; 2019). Helsingin yliopistolle Demos Helsingin tuottama materiaali korostaakin uuden työn tulkintarepertuaarin mukaista versiota työelämästä, jossa työ ja tulot koostuvat monenlaisista lähteistä ja työllistyminen vaatii opiskelijoilta yrittäjämäisyyttä, jatkuvaa oppimista ja ongelmanratkaisukykyä (esim. Demos Helsinki 2019). Helsingin yliopiston opiskelijat siis törmäävät uuden työhön ideoihin myös yliopistolla.

Valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijat ovat yliopisto-opiskelijoiden joukossa mielenkiintoinen tapaus. Valtiotieteellinen tiedekunta perustettiin kouluttamaan virkamiehiä (Kortti 2020), ja tiedekunnasta on perinteisesti työllistytty yliopistoihin ja julkiselle sektorille suunnittelu-, kehitys-, hallinto- ja tutkimustehtäviin (Kangas & Carver 2017; 2020; Olakivi 2008; Salminen 2016). Yksityinen sektori palkkaa nykyisin runsaasti valtiotieteilijöitä, mutta valtiotieteilijät eivät ole olleet erityisen innokkaita itsensä työllistäjiä. Esimerkiksi viisi vuotta valmistumisensa jälkeen vuonna 2014 valmistuneista vain noin viisi prosenttia työskenteli yrittäjänä, freelance-rina tai apurahalla (Kangas & Carver 2020).

Sytä valtiotieteilijöiden vähäiseen yrittäjyysinnostukseen on haettu muun muassa arvoeroista. Arvotutkijoiden mukaan valtiotieteilijät pitävät tärkeänä universalismiarvoa (esimerkiksi sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ympäristön suojelemista), eivätkä siksi tyypillisesti lähde kauppakorkeakouluista valmistuvien tapaan tavoittelemaan taloudellista voittoa yritystoiminnan avulla (Abu-saad & Isralowitz 1997; Helkama 2009; 2015; Myyry & Helkama 2001). Vähäistä yrittäjyysinnostusta voi selittää myös akateemisilla heimokulttuureilla, kuten sosiaalipsykologi Oili-Helena Yli-

joki esittää (Ylijoki 1998). Valtiotieteellisessä tiedekunnassa opiskellaan Ylijoen (1998) erittelyä lainaten pehmeitä ihmistieteitä, erityisesti perustutkimusta (kuten sosiologiaa, sosiaalipsykologiaa ja yhteiskuntapolitiikkaa). Nämä tieteenalat ovat painotukseltaan teoreettisia eikä niillä ole perinteisesti ollut pehmeän soveltavan tutkimuksen (esimerkiksi sosiaalityön) tapaan tiiviitä työelämäsuhteita (Karvonen 2014). Opiskelijat sosiaalistuvat oman tieteenalansa kulttuuriin, jolloin sen arvostukset – esimerkiksi teoreettisuus, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen ja yliopistossa tai julkisella sektorilla työskentely – alkavat vaikuttaa itsestäänselvyyksiltä (Ylijoki 1998.)

Helsingin yliopistossa työelämäorientaatiota ja innostusta yrittäjyyteen on pyritty kehittämään erilaiset akateemiset heimokulttuurit ja niiden arvot huomioiden. Keskustakampuksella sijaitsevien tiedekuntien (esimerkiksi kasvatustieteellinen, humanistinen ja valtiotieteellinen tiedekunta) opiskelijoille yrittäjyydestä puhutaan erityisesti yrittäjämäisenä toimijuutena sekä yhteiskunnallista tai ekologista kehitystä tavoittelevana yhteiskunnallisena yrittäjyytenä (Niska 2021). Siitä tiedetään vähemmän, miten opiskelijat ovat ottaneet vastaan puheen työelämän muutoksesta, itsensä työllistamisestä ja yrittäjä-

mäisyydestä. Aikaisemmissa tutkimuksissa yliopisto-opiskelijoiden on osoitettu jakautuvan työelämää perinteisemmin jäsentäviin akateemisiin asiantuntijoihin sekä uuden työn ideat omaksumiseihin, käytännönläheisiin projektityöläisiin ja akateemisiin yrittäjiin (Komulainen ym. 2019; myös Ylöstalo 2014).

Tarkastelen valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden tapaa jäsentää työelämää ja omaa asemaansa siinä analysoimalla puolistrukturoitua haastatteluaineistoa, joka on tuotettu vuosina 2016–2017 osana laajempaa, yliopisto-opiskelijoiden työllistyvyyttä koskevaa tutkimusta. Haastattelut toteutettiin diskursiiviseen psykologiaan nojaavan laadullisen asennetutkimuksen (Vesala & Rantanen 2007; myös esim. Niska, Olakivi & Vesala 2018; Nortio, Renvik & Jasinskaja-Lahti 2020; Renko 2018) periaatteiden mukaisesti. Laadullisessa asennetutkimuksessa aineisto tuotetaan kutsumalla haastateltavat kommentoimaan jotain kiistanalaista ilmiötä virikkeiden – kuten väittämien, kysymysten tai valokuvien – avulla (Vesala & Rantanen 2007). Näin tuotettu aineisto soveltuu erityisen hyvin diskurssintutkimukseen (Niska, Olakivi & Vesala 2018). Yliopisto-opiskelijoiden työllistyvyyttä koskevassa haastattelututkimuksessa maisteriopiskelijat kommentoivat kahdeksaa työelämäsiirtymää koske-

vaa väittämää. Tässä artikkelissa analysoin argumentaatiota, jonka synnyttivät kaksi haastattelussa esitettyä väittämää: ”tiedän mitä haluan tulevalta työltäni” ja ”tiedän millaisia mahdollisuuksia työelämässä on ja mihin itse tähtään”.

Kahdeksasta esitetystä väittämästä nämä kaksi tuottivat selkeimmin argumentaatiota työmarkkinoiden luonteesta ja tulevasta asemasta työmarkkinoilla. Muut väittämät koskivat muun muassa opiskelijan identiteettiä ja opintojen aikaista toimintaa.

Haastatteluihin osallistui 13 opiskelijaa. Heistä viisi opiskeli yhteiskuntapolitiikkaa, neljä sosiologiaa ja neljä sosiaalipsykologiaa. Haastatteluihin osallistui 11 naista ja kaksi miestä. Tämä heijastaa sosiaalitieteilijöiden sukupuolijakaumaa, jossa 80 prosenttia opiskelijoista on naisia (Keski-Petäjä & Witting 2018).

Tulososiossa esitetyt haastateltujen nimet ovat pseudonymejä. Esitellen haastattelulitteraatiassa hyödynnetyt merkit liitteessä 1. Analyysia ohjaavina tulkintakäsitteinä toimivat tulkintarepertuaarit, subjektiasemat ja ideologiset dilemmat. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa tunnistin aineistosta opiskelijoiden käyttämät työelämän tulkintarepertuaarit (ks. Wetherell & Potter 1988). Tulkintarepertuaarianalyysi ei ollut aineistolähtöistä, vaan aikaisemman työ-

elämän muutoksesta käydyn keskustelun ohjaamaa (ks. Antaki ym. 2003). Tulkintarepertuaarit mahdollistavat erilaisia subjektiasemia (Davies & Harré 1990), ja analyysin toisessa vaiheessa keskityinkin tarkastelemaan asemia, joita opiskelijat itselleen tulkintarepertuaareihin nojaten rakensivat. Analyysin kolmannessa vaiheessa keskityin rakennettujen asemien dilemmaattisuuteen eli tapaan, jolla opiskelijat tunnistivat ja punnitsivat itselleen rakentamansa aseman ongelmakohtia ja yrittivät selonteossaan hallita niitä. Seuraavissa alaluvuissa esittelen analyysin tulokset keskittymällä ensin vanhan työn tulkintarepertuaariin nojaavaan puheeseen ja sitten uuden työn tulkintarepertuaariin nojaavaan puheeseen.

Vanhan työn tulkintarepertuaariin nojaava puhe

Osa opiskelijoista hyödynsi selonteossaan erityisesti vanhan työn tulkintarepertuaaria. Valtiotieteilijöiden kontekstissa perinteinen ymmärrys työstä ei viittaa tehtaan liukuhihnatyöhön, vaan va-kituisissa, kokoaikaisissa palkkatyösuhteissa julkisella sektorilla tai yliopistoissa tehtävään asiantuntijatyöhön. Vanhan työn tulkintarepertuaaria hyödyntämällä opiskelijat rakensivat itselleen asemaa tulevana tutkijana tai virkahenkilönä.

Unelmatyö määritettiin näissä haastatteluissa palkkatyösuhteeksi valtioon, kaupunkiin, kuntaan tai yliopistoon. Esimeriksi Hanna kertoi haastattelussa toiveestaan työllistyä ulkoministeriöön.

No mä oon tienny sen niinku pitkään, että mä ää... oikeestaan melkeen siitä lähtien ku alotin opiskelee valtsikkassa ni että mä haluan... johonki niinku tota... ulkopolitiikkaan tai kansainvälisten suhteitten pariin... työskentelemään. Ja sitte oon hirveesti halunnu just tonne ulkoministeriöön. – – Mua kiinnostaa myös niinku Suomen politiikka, mua kiinnostaa politiikka paljon- [H: Mm] mutta ää sit taas mä oon jotenki... aina ajatellu että... tai mä jotenki nään niinku että, että... globaalisti ni tavallaan semmosia ongelmia missä mä haluisin auttaa ja näin niin ne on paljon niinku vakavempia jossain niinku kehitysmaissa ja näin ku mitä Suomessa. (Hanna)

Haastattelussa Hanna huomautti olevansa kiinnostunut myös Suomen politiikasta, mutta kuvaili tavoitteekseen osallistua erityisesti kehitysmaiden ongelmien ratkaisuun. Hanna siis vetosi valtiotieteilijöihin tyypillisesti yhdistettyyn universalistiseen arvoon (esim. Myyry & Helkama 2001) perustellessaan toiveensa työllistyä nimenomaan ulkoministeriöön.

Hannan tavoin Katrina hyödynsi haastattelussa vanhan työn tulkinta-

repertuaaria ja hahmotti tulvaisuuden työllistymismahdollisuuksikseen joko tutkimustyön yliopistolla tai viran julkisella sektorilla. Hannan tavoin Katrina esitti universalismin työllistymistään ohjaavaksi arvoksi.

Ja se et mä saan niinku, edes parannettua vaikka tietyn ihmisryhmän asemaa niin se on mulle tosi tärkeää. Ja se et mä haluaisin tavallaan niinku työskennellä joittenki niinku eriarvoisuuskysymysten parissa. (Katrina)

Vanhan työn tulkintarepertuaarista ammentaen Katrina kertoi arvostavansa taloudellista vakautta ja toivovansa siksi tulevaisuudelta vakituista työsuhdetta.

Et jotenki niinku... se mitä haluais tavallaan tulevalta työltä ois kuitenkin sellanen taloudellinen vakaus. Et tietty sellanen niinku et intohimonen työ, mut arvostan kuitenkin elämässä myös sellasta et... tavallaan ku tulee perheestä jossa ei oo ollu taloudellisesti niinku niin vakaata, ni jotenki niinku haluais tavallaan sen et, mun. ei tarttis sitä niinku murehtia – – Kyl vakituinen työ olis ehdottomasti jossain vaihees sillee niinku ihanteellinen juttu. – – Kyl mä koen et mun niinku luonteelle, siis se ois ihanteellisempaa se että... et ois oikeesti vaan niinku yks työpaikka, siis niinku ihan semmosellaan en tiiä, toisaalta se sit vois, on mus semmonen niinku tosi kunnianhimonenki puoli”.

nenki puoli et tavallaan sit... kaipaisko sit jotain sellasta. (Katrina)

Vaikka Katrina nojaa vanhan työn tulkintarepertuaariin ja rakentaa ihanteelliseksi asemaksi vakituista palkkatyötä, näkyy hänen selonteossaan uuden työn tulkintarepertuaarin mukanaan tuoma ideologinen dilemma pysyvyyden ja vaihtelevuuden välillä. Uuden työn tulkintarepertuaariin kuuluvat keskeisesti mielekkyyden ja vaihtelevuuden ihanteet. Vakituinen työsuhde ei ole uuden tulkintarepertuaarin valossa ideaali, koska se ei mahdollista jatkuvaa kehittymistä ja itsensä haastamista. Todettuaan haluavansa taloudellista vakautta Katrina lisääkin ”et tietty sellainen niinku et intohimoinen työ, mut-”. Tällä lisäyksellä Katrina selvästi korostaa, että hänen toivettaan vakituisesta työpaikasta ei tule tulkita suunnitelmallaan suhtautua intohimottomasti tulevaan työhön. Todettuaan, että hänen luonteelleen sopisi yksi pysyvä työpaikka, Katrina lisää: ”toisaalta se sit vois, on mus semmonen niinku tosi kunnianhimonenki puoli”. Katrina selvästi tunnistaa uuden työn tulkintarepertuaarin kulttuurisen idean, jonka mukaan vakituinen työsuhde edustaa kielteisessä mielessä jumittumista ja kunnianhimon puutetta, ja pyrkii hallitsemaan tulkintarepertuaarien välistä jännitettä.

Uuden työn tulkintarepertuaariin nojaava puhe

Moni opiskelija rakensi selontekonsa eritoten uuden työn tulkintarepertuaariin varaan. Hannan ja Katrinan tavoin nämäkin opiskelijat vetosivat universaaliin työllistymistään ohjaavana arvona. Esimerkiksi Laura kertoi toiveestaan vähentää omalla työllään eriarvoisuutta tai muuten ratkoa yhteiskunnallisia haasteita.

Öö no joo kyl mä tiän, silleen et mä haluisin- haluisin öö... jollain... jollain tasolla niinkun... tota- no, se on tietty aina suhteellista mitä on niinkun... saada jotain semmosta... hyvää aikaseks, mutta ((nauradus)) mut niinku tavallaan yhteiskunnassa esimerkiksi jotain niinku... eriarvosuutta tai... ihan- ihan mitä tahansa, mut yhteiskunnallisii haasteita silleen haluis, haluis olla niinkun... jollain tasolla ratkomassa. (Laura)

Yliopistojen ja julkisen sektorin sijaan uuden työn tulkintarepertuaaria hyödyntävät opiskelijat hahmottivat tulevan työnsä yksityiselle sektorille. Moni opiskelija asemoi itsensä palkkatyöhön yritykseen. Tämä ei ole yllättävää; tilastojen mukaan yritykset palkkaavat nykyisin ison osan valtiotieteellisestä valmis-tuneista (esim. Kangas & Carver 2020). Uuden työn tulkintarepertuaarista vies-

tivät erityisesti hahmotetut työmahdollisuudet ja työnantajat: opiskelijat asemoivat itsensä tulevaisuuden palvelumuotoilijoiksi ja yritysksulteiksi ajatushautomoihin ja konsulttitoimistoihin. Esimerkiksi Laura, joka edellä kertoi toiveesta ratkoa työssä yhteiskunnallisia haasteita, hahmotti potentiaalisiksi työnantajikseen ajatushautomon ja konsulttitoimiston.

Kyl mä oon miettiny niinku joku... öö, no mä hain itseasias ((nimeää ajatushautomon, poistettu anonymiteetin turvaamiseksi)) mut emmä päässy sinne. [H: Mm] Mutta tota, mä hain sinne siis esimerkiksi se on tosi kiinnostava, varmasti, niinku monesta ((nauraen)) muustaki kyllä mut sillee et se ois esimerkiksi tosi kiinnostava... niinku paikka, tai sitte joku... joku... mikä- hän voisi olla, esimerkiksi totaa... öö... semmonen ku Kenno? Etnografiks. Se on semmonen etnografinen tutkimustoimisto mut, esimerkiksi joku tommonen et siin ois vähä niinku, tutkimusta mut sit ois samalla jotain niinku... vähä muunlaista semmosta et se niinku... et, et otetaan konkreettisemmin joku vaikka... yhteiskunnallinen niinkun... joku haaste tai asia tai näin ja sitte vähän niinku- tai sitte... ööm... nii, et ehkä niinku joku tommonen voisi olla? (Laura)

Lauran selonteossa on runsaasti epärointiin viittavia piirteitä ("öö", tauot),

jotka voivat viitata selonteon oletettuun ongelmallisuuteen. Lauran mainitsema konsulttitoimisto Kenno pyrkii kehittämään yritysten ja organisaatioiden liiketoimintaa, brändejä, strategioita ja markkinointia (Kenno 2020). Laura kertoi, että Kennossa tehdään tutkimusta, mutta "samalla jotain niinku... vähä muunlaista". Lauran selonteossa "muunlainen" viittaa konkreettiseen ongelmanratkaisuun, joka asetetaan näin vastakohtaksi tai vaihtoehtoksi tutkimukselle. Opiskelijoiden tapa erottaa teoria ja tutkimus käytännön ongelmanratkaisusta on tunnistettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Ylöstalo 2014). Yhteiskunnallisten ongelmien tai haasteiden ratkaiseminen kiteytyykin Lauran selonteossa ylipäänsä ratkaistaviksi haasteiksi tai asioiksi. Tämä on ymmärrettävää, sillä Kenno ei varsinaisesti pyri ratkaisuun yhteiskunnallisia ongelmia, vaan on kehittänyt muun muassa Arlan salaattijuuston brändiä (Kenno 2020).

Lauran tavoin Vilma kertoi haastattelussa valtiotieteiden maisterin tutkinnon avaavan monenlaisia työllistymismahdollisuuksia kuten palvelumuotoilun ja konsultoinnin.

No palvelumuotoilu on nyt tosi kovassa nosteessa ja siitä puhutaan meillä ja... nyt ku on tajunnu et se... jopa konsulttitoiminta ja palvelumuotoi-

luki voi liittyä semmisiin tosi yhteiskunnallisiin hankkeisiin. – – Se mitä ehkä ennen piti tosi vieraana, joku konsulttitoiminta ja... [H: Mm] ja jotenki kauppalaisena jopa pidetään, ni nyt se on nostanu jotenki tosi paljon mainetta ja... se ois just semmost projektin hallintaa mist mä ehkä pitäisin. – – Et sinänsä mul on ainaki jotain tietämystä niinku mihin mä vois in suuntautua, mutta sit- kuitenkin kiinnostaa aika monta asiaa. Ja must ois tosi kiinnostavaa, et sais kokeilla niitä... montaakin juttua ja... jotenki monipuolista, ettei tarvii... Tai et se on vähä ahdistava ajatus, et pitäis suuntautua vaan siihen johonki yhteen eikä sielt enää pääsis pois. [H: Mm] Vaikka eihä nykyään ehkä tehdä niin pitkiä uria. (Vilma)

Vilma selvästi tunnisti, etteivät palvelumuotoilu ja konsultointi edusta perinteisiä valtiotieteellisestä tiedekunnasta valmistuvien töitä. Hän korosti molempien tehtävien olevan ”kovassa nosteessa” ja nostaneen ”tosi paljon mainetta”. Ei ole selvää, missä tehtävät ovat kovassa nosteessa. ”Meillä” voi tässä yhteydessä viitata joko valtiotieteelliseen tiedekuntaan yleisesti tai Vilman omaan tieteenalaan erityisesti. Vilma varautuu selonteossaan mahdolliseen vastaargumenttiin (Billig 1996) ja tunnustaa, että näitä tehtäviä on ennen pidetty vieraina ja ”kauppalaisena”, eli omalle akateemiselle heimolle (Ylijoki 1998) sopimattomina. Vilma kuitenkin korostaa, että mo-

lemmat tehtävät voivat liittyä myös yhteiskunnallisiin hankkeisiin ja sopia näin luontevasti myös valtiotieteellisestä tiedekunnasta valmistuvalle. Sekä palvelumuotoilun että konsultoinnin Vilma kehystää kiinnostavalla tavalla projektin hallinnaksi (”se ois just semmost projektin hallintaa mist mä ehkä pitäisin”). Uuden työn tulkintarepertuaari rakentaa työelämästä vaihtuvia projekteja, joissa kokeillaan erilaisia tehtäviä ja työnantajia. Vilma arvotti tätä projektimaisuutta myönteisesti; vakituinen työpaikka oli Vilman selonteossa toiveen sijaan ahdistava ansa, josta ei pääsisi pois (”vähä ahdistava ajatus, et pitäis suuntautua vaan siihen johonki yhteen eikä sielt enää pääsis pois”). Vilman puheessa työmarkkinat ovat muuttuneet projektiperustaisiksi ja vakituiset työpaikat ovat lähinnä mennen ajan ilmiö (”eihä nykyään ehkä tehdä niin pitkiä uria”).

Yrityksissä työskentelyn lisäksi uuden työn tulkintarepertuaaria hyödynsivät opiskelijat asemoivat itsensä potentiaalisiksi itsensä työllistäjiksi. Esimerkiksi Mika hahmotti työelämän vaihtuvina projekteina, joissa kokeillaan erilaisia tehtäviä ja työnantajia. Samalla hän pohti yrittäjyyttä tulevaisuuden vaihtoehtona.

Mut et sitten toisaalta kun puhuttiin just tästä työelämän projektiluon-

tosuudesta ja muusta ja sitten nyt kun on vähän tutustunu siihen, näihin, tai on tuttuja esimerkiksi jotka on aloittanu, tai ruvennu yrittää ja on vähän tutustunu siihen maailmaan niin sanotusti, niin ajatus siitä että tekis näitä projektiluontosii hommia niin, tuntuu paljon help- tai että lainsäädännön ja kaiken muun kannalta se on paljon helpompi tehdä yrityksenä. Tai sit ku mä sanoin just että joutuu markkinoimaan itseensä vähän niin kun yrityksenä, niin miks, jos mä joudun kuitenkin olemaan semmonen, käyttäytymään kuin yritys työelämässä miksen mä yhtä hyvin voi vaan olla sit yritys ja ottaa ne hyödyt irti et mun ei tarvii tehdä työsopimuksia vaan sit vaan myyn sitä palvelua. (Mika)

Mika rakensi työmarkkinoilla toimimisesta jatkuvaa itsensä markkinointia ja asemoi itsensä yrittäjämäiseksi toimijaksi. Mikan kuvaamasta markkina-asenteen omaavasta ideaalityöntekijästä on puhunut myös muun muassa yhteiskuntatieteilijä Raija Julkunen (2008b). Mikan puheessa jatkuva itsensä markkinointi ei kuitenkaan ollut lähtökohtaisesti positiivinen asia, vaan jotain mitä ”joutuu tekemään”. Kuten Vilman myös Mikan puheessa työmarkkinat ovat muuttuneet projektiperustaisiksi ja työntekijät joutuvat niihin sopeutumaan. Askeleen yrittäjyyteen Mika kuvaa lyhyenä; jos hän toimii muutenkin kuin yritys, miksi hän ei olisi yrittäjä.

Mikan tavoin Felix pohti haastattelussa yrittäjyyttä tulevaisuuden vaihtoehtona. Mikasta poiketen Felix kuitenkin vetosi universalismiarvoon ja korosti, että hänen yrityksensä toimisi sosiaalisesti kestäväällä tavalla ja kehittäisi samalla yhteiskuntaa.

Et haluis tehdä niinkun... ää... yritys-
muodossa jotain, mikä ois kuitenkin
sit sosiaalisesti kestävä, et semmonen
niinku – – Pallottelin tos erilaisii
ideoita siit, ihan niinku muuten vaan
sillee että, että jos perustaisin yrityksen
niin mitä tekisin tällä hetkellä.
[H: Mm] – – Tuli mieleen tämmöst
ideaa siitä et kuinka pystyis sitouttaa
ää yritykset joil on niinku kivijalkaa,
siis vaik just kaupat tai sit et ihan toimistotalot
ja semmoset ni, ää parantamaan sitä...
tota lähiympäristöä esimerkiksi
vaik jotain että... että nyt, tämä...
rakennus jossa nyt on tää firma
niin ostaa siihen ympäristöön vaikka...
jonkun... ää vaikka ost- hankkii
siitä itelleen vaikka parkkipaikan, jonka
ne muuttaa vaik kukkapenkeiks tai
jotain. Ja sit ne saa sillä niinku positiivista...
[H: Mm] näkyvyyttä ja tekee sitä
niiden niinku omaa... sitte agendaa,
mutta sit samaan aikaan se tois... hyvää
siihen ympärille. (Felix)

Felix kuvasi haastattelussa mahdolliseksi
työllistymisvaihtoehdoksi oman yrityksen,
joka kehittäisi toisten yritysten positiivista
näkyvyyttä ja tunnettua – eli
brändiä – tavalla, joka hyödyttäisi joten-

kin myös ympäristöä. Vaikka Felixin yritys-
sideassa on esillä ympäristön parantaminen,
ei yritystoiminnalla kuitenkaan ratkottaisi
varsinaisia yhteiskunnallisia ongelmia
tai globaaleja viheläisiä ongelmia, joista
muun muassa ajatushautomo Demos Helsinki
uuden työn yhteydessä puhuu (Demos Helsinki
2009; Demos Helsinki & Demos Effect 2017).
Felixin esimerkkiyritys onkin kiinnostavalla
tavalla yhdistelmä perinteistä konsultointia
ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden ideaa.

Vaikka uuden työn tulkintarepertuaaria
hyödyntäneet opiskelijat arvottivat yleensä
myönteisesti työelämän kokeilevuutta,
vaihtelevuutta ja yrittäjämäisyyttä, oli
aineistossa esillä myös ideologinen dilemma
aikaan ja paikkaan sitoutumattoman työn
ja selkeän vapaa-ajan välillä. Vanhan työn
tulkintarepertuaari rakentaa selkeän eron
työn ja vapaa-ajan välille. Uuden työn
tulkintarepertuaari taas hämärtää tätä eroa;
työtä tehdään joustavasti missä ja milloin
se on tarpeellista. Käytännössä dilemma
syntyy siitä, että uuden työn tekijän
oletetaan olevan jatkuvasti tarpeen vaatien
käytettävissä. Työn ja vapaa-ajan sijaan
työntekijä onkin koko ajan potentiaalisesti
toisissa. Esimerkiksi Felix tasapainotteli
haastattelussa joustavien työaikojen ja
selkeän vapaa-ajan välisen jännitteen kanssa.

Mitäs muuta... tulevalt työltä. Ää...
n-huomannu et, haluis siit- et siin on selkee-
tai niinku silleen selkee että, ois työaika
ja vapaa-aika. – – Ni tota, semmost...
tiettyä rajaa. Et siinä ehkä sit kuitenkin se et,
et jos ois semmonen työ johon kokee...
tosi palavan... niinku halun, niin sit se-
tai et jos ois joku oma yritys, joka ajais
sitä tiettyä... juttua, josta... niinku-
jonka ite kokis tosi vahvasti, niin sit se ei
ehkä niin vaikuttaisi siihen että... sit voit
olla niin et se meneeki sekasin mutta – –
Mä ehkä nään sen silleen- siihen
((yrittäjyyteen)) on vähän korkeempi
kynnys kun normaaliin- tai niinku
normaaliin työhön- sillee palkkatyöhön.
(Felix)

Felixin selonteossa on runsaasti epärointiin
viittavia piirteitä ("ää", niinku, tauot),
jotka voivat viitata selonteon sisältäviin
ristiriitoihin. Felix kertoi haluavansa pitää
työajan ja vapaa-ajan selkeästi erillään
("haluis siit- et siin on selkeä tai niinku
silleen selkee että, ois työaika ja vapaa-
aika"). Samalla Felix kuitenkin selvästi
tunnisti, ettei tämä toive sovi uuden työn
ideaalin kanssa. Felix lisäsi, että hyväksyisi
työajan ja vapaa-ajan sekoittumisen siinä
tapauksessa, että kokisi työtään kohtaan
"tosi palavaa halua" tai olisi yrittäjä ja
vahvasti yritysensä takana. Myös työelämäntutkijat
ovat tunnistaneeet Felixin käsittelemän
dilemman; nuoret aikuiset samanaikaisesti
arvostavat vapaa-aikaa ja ha-

luavat joustavan työn, johon suhtautua intohimoisesti (esim. Järvensivu & Piirainen 2012). Dilemma syntyy siitä, että intohimoisesti tehty joustava työ tyypillisesti valtaa myös tekijänsä vapaa-ajan. Vaikka Felix haastattelussa asemoi itsensä potentiaalisesti itsensä työllistäjäksi, hän myös toisessa kohtaa totesi suosivansa perinteistä palkkatyötä.

Kenen intressejä uudet puhuvat palvelevat?

Diskurssintutkimuksen näkökulmasta poliittisten toimijoiden ja ajatushautomokonsulttien puhe työelämän muutoksesta ei niinkään heijasta työmarkkinoilla tapahtuneita muutoksia (hyvin tai huonosti), vaan on luonteeltaan funktionaalista. Sen avulla toimijat pyrkivät vakiinnuttamaan uuden kulttuurisen tavon ymmärtää työ. Työelämä ei ole välttämättä muuttunut uudeksi työksi, vaan työelämää pyritään aktiivisesti muuttamaan uudeksi työksi kulttuurisia merkityksiä muokkaamalla. Tässä artikkelissa tarkastelin työelämän muutosta kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulmasta. Tästä näkökulmasta puhe uudesta työstä viittaa uudenlaisen työn tulkintarepertuaarin eli kulttuurisesti jaetun version olemassaoloon.

Uuden työn tulkintarepertuaari rakentaa työstä monimuotoisiin tulonläh-

teisiin ja projekteihin perustuvan version. Perinteinen eli vanha versio työstä puolestaan korostaa pysyvyyttä, säännöllisyyttä ja palkkatyösuhteita (Jakonen 2014; Julkunen 2008a; Rintamäki 2016). Kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulmasta työlle on olemassa vaihtoehtoisia merkityksiä, joita toimijat ottavat käyttöön arkisessa vuorovaikutuksessa tehdäkseen asioita kuten rakentaakseen kuvaa asemastaan tulevaisuuden työmarkkinoilla. Artikkelin empiirisessä osassa tarkastelin tapaa, jolla valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijat puhuvat työelämästä ja asemoivat itsensä tulevaisuuden työmarkkinoille.

Empiirisen tutkimuksen tulokset tukevat psykologian tutkijan Katri Komulaisen ja kollegoiden (2019) saamia tuloksia. Osa haastatelluista valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijoista hyödynsi työelämää jäsentäessään erityisesti vanhan työn tulkintarepertuaaria, osa taas uuden työn tulkintarepertuaaria. Opiskelijat, jotka hyödynsivät selonteissaan pääosin vanhan työn tulkintarepertuaaria, asemoivat itsensä tulevaisuuden tutkijaksi tai virkahenkilöksi julkiselle sektorille vakituisen palkkatyösuhteen. Uuden työn tulkintarepertuaarin mukanaan tuomia ideoita työn mielekkyydestä, vapaudesta ja vaihtelevuudesta ei kuitenkaan pystytty täysin ohittamaan. Vaikka opiskelijat korostivat työn

säännöllisyyden ja pysyvyyden merkitystä itselleen, he myös tunnistivat ideologisen dilemman työn pysyvyyden ja vaihtelevuuden välillä ja käsittelivät tätä jännitettä. Osa opiskelijoista puolestaan käytti haastattelutilanteessa pääosin uuden työn tulkintarepertuaaria ja asemoi itsensä tulevaisuuden konsultiksi, palvelumuotoilijaksi tai itsensä työllistäjäksi yksityiselle sektorille monimuotoiseen pätkätyöhön. Vanhan työn tulkintarepertuaarin mukanaan tuomia ideoita selkeistä työajoista ja vapaista viikonlopuista ei kuitenkaan pystytty täysin ohittamaan. Vaikka opiskelijat korostivat työn joustavuuden merkitystä itselleen, he myös tunnistivat ideologisen dilemman selkeän vapaa-ajan arvostamisen ja vapaa-ajalle valuvan joustavan työn välillä ja käsittelivät tätä jännitettä.

Poliittisten toimijoiden ja ajatushautomokonsulttien toistama idea työelämän murroksesta näkyi uuden työn tulkintarepertuaaria käyttäneiden opiskelijoiden kuvauksissa työmarkkinoiden muutoksesta ja sen mukanaan tuomasta projektityön ja itsensä työllistämisen normista. Osa opiskelijoista arvotti muutosta positiivisesti. Vähemmänkin positiivisesti suhtautuneet opiskelijat esitivät muutokseen sopeutumisen välttämättömänä. Molemmissa tapauksissa opiskelijat rakensivat itselleen asemaa yrittäjämäisenä työelämätoimijana, jo-

ka aktiivisesti markkinoi itseään ja työlistää itsensä vaihteleviin projekteihin ja yrityksiin. Opiskelijat tunnistivat selvästi jännitteen taloudellista voittoa tavoittelevan yritystoiminnan ja valtiotieteilijöihin yhdistetyn universalismiarvon välillä. Haastattelussa tätä jännitettä lievennettiin kehystämällä yritystoiminta taloudellisen voiton tavoittelun sijaan esimerkiksi ongelmanratkaisuksi, yhteiskunnalliseksi vaikuttamiseksi ja projektihallinnaksi. Tällaista ymmärrystä yrittäjyydestä opiskelijoille on jo vuosia tarjonnut Helsingin yliopiston yrittäjyysyhteisö Helsinki Think Company, jonka Helsingin yliopisto on Demos Helsingin kanssa perustanut (Niska 2021). Siinä missä uuden työn tulkintarepertuaari ei vaikuta olevan laajasti käytössä esimerkiksi 50–65-vuotiaiden työelämäpuheessa (Niska & Nikander 2021), valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijoille se näyttää aineiston perusteella olevan tuttu ja hyväksytty tapa hahmottaa työelämää.

Kriittisessä diskursiivisessa psykologiassa tarkastellaan asioille ja ilmiöille annettuja merkityksiä, mutta huomioidaan myös se, että erilaiset merkitykset palvelevat erilaisia intressejä (Edley 2001). Pyrkimys uuden työn tulkintarepertuaarin vakiinnuttamiseen viittaa siihen, että vanha tulkintarepertuaari ei (enää) palvele tahoja, joita se ennen

on palvellut. Uuden työn tulkintarepertuaari on ymmärrettävästi tärkeä yliopistoille, joita vaaditaan vastuuseen valmistuvien työllistymisestä tilanteessa, jossa julkinen sektori palkkaa yhä vähemmän henkilöstöä (esim. Valtiovarainministeriö 2019). Työllistyykseen yliopistosta valmistuvien halutaan katsovan yhä enemmän yksityisen sektorin suuntaan ja näkevän itsensä työllistämisen uhan sijaan mahdollisuutena. Uuden työn tulkintarepertuaarin yleistymisen hyödyttää kuitenkin myös työnantajia. Jos työelämältä ei enää edes toivota säännöllisyyttä ja pysyvyyttä, syntyy työnantajille reservi potentiaalista, joustavaa ja tyytyväistä työvoimaa. Uudesta työstä kiinnostuneiden joukkoon kuuluukin yllätyksellisesti Elinkeinoelämän keskusliitto, kun taas ideaa vanhasta työstä puolustavat erityisesti palkansaajajärjestöt (Jakonen 2014).

Artikkelin aineistossa valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijat hahmottivat kyllä palvelevansa työllään yhteiskuntaa, mutta aineistossa esiintyvä tapa palvella yhteiskuntaa eroaa selkeästi siitä yhteiskunnan palvelemisesta, josta esimerkiksi valtiotieteellisen tiedekunnan perustamisen yhteydessä puhuttiin. 1900-luvulla valtiotieteilijöitä tarvittiin tarjoamaan tietoa valtiosta ja yhteiskunnasta Suomen kehittämistä silmällä pitäen (Kortti 2020). 2000-luvulla yhteiskuntaa palvel-

laan yritystoiminnan avulla kehittämälä ratkaisuja lokaaleihin ja globaaleihin haasteisiin. Vaikka yritykset esiintyivät aineistossa potentiaalisina työpaikkoina, työnantajien taloudellisen voiton edistämisestä vaiettiin. Yhteiskunnallisen yrittäjyyden idea mahdollistaa hahmotuksen, jossa taloudellista voittoaakin tehdään loppupeleissä nimenomaan yhteiskunnallisen kehityksen nimissä. Uuden työn tulkintarepertuaarin keskeinen idea korkeakoulutetuista toteuttamassa itseään ongelmia ratkaisevissa yrityksissä vaikuttaakin niin legitiimiltä, että ratkaistava ongelma voi syrjäytymisen ja ilmastonmuutoksen sijaan hyvin liittyä esimerkiksi yritysten strategiaan ja brändiin.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi (2018) Nuorten aikuisten siirtymät palkkatyöhön ja yrittäjyyteen. *Nuorisotutkimus* 36(2), 3–18.
- Abu-saad, Ismael & Isralowitz, Richard (1997) Gender as a determinant of work values among university students in Israel. *The Journal of Social Psychology* 137(6), 749–763. <https://doi.org/10.1080/00224549709595496>
- Alasuutari, Pertti (1997) Kamppailu kulttuurintutkimuksesta. *Tiedotustutkimus* 1/1997, 4–9.
- Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Alasoini, Tuomo (2012) Psykologinen sopimus organisaation ja työntekijöiden yhteisenä etuna. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) *Työhyvinvointi ja organisaation menestys*. Helsinki: Gaudeamus, 99–108.
- Antaki, Charles, Billig, Michael, Edwards, Derek & Potter, Jonathan (2003) *Discourse Analysis Means Doing Analysis: A Critique of Six Analytic Shortcomings*. *Discourse Analysis Online* 1. <http://>

- www.shu.ac.uk/daol/articles/v1/n1/a1/antaki2002002-paper.html (Tarkastettu huhtikuussa 2021)
- Billig, Michael (1996) *Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology* [2. painos]. Cambridge: Cambridge University Press.
- Billig, Michael, Condor, Susan, Edwards, Derek, Gane, Mike, Middleton, David & Radley, Alan (1988) *Ideological Dilemmas: A Social Psychology of Everyday Thinking*. London: Sage.
- Burr, Vivian (2003) *Social Constructionism* [2. painos]. Hove: Routledge.
- Carver, Eric, Itkonen, Leena & Kanninen, Minna-Rosa (2014) Tulevaisuus tässä ja nyt – Työelämäorientaatio Helsingin yliopistossa 10 vuotta. Helsinki: Helsingin yliopiston urapalvelut.
- Davies, Bronwyn & Harré, Rom (1990) Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 20(1), 43–63. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.1990.tb00174.x>
- Demos Helsinki (2009) Hyvän työn manifesti. http://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2012/11/hyvan_tyon_manifesti_2009.pdf (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Demos Helsinki (2013) Tieteestä toimintaa. 10 keinoa yliopistolaisen yrittäjyyden vauhdittamiseen. https://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2013/05/Tieteestatoimintaa_10keinoa.pdf (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Demos Helsinki & Demos Effect (2017) Työ 2040. Skenaarioita työn tulevaisuudesta. https://media.sitra.fi/2017/02/27175425/Tyo_2040-3.pdf (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Demos Helsinki (2018) Työn muutos on täällä – 5 lähtökohtaa, jotka päättäjien on huomioitava jo nyt. <https://www.demoshelsinki.fi/fi/2018/04/05/tyon-muutos-taalla-5-lahtokohtaa-jotka-paattajien-huomioitava-jo-nyt/> (Tarkastettu tammikuussa 2021)
- Demos Helsinki (2019) *Navigating a new generation PhD training at the University of Helsinki*. https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/127729141/New_generation_PhD_training_HY_deliverable.pdf (Tarkastettu huhtikuussa 2021)
- Edley, Nigel (2001) Analysing masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions. Teoksessa Margaret Wetherell, Stephanie Taylor & Simeon Yates (toim.): *Discourse as Data*. London: Sage, 189–228.
- Edley, Nigel & Wetherell, Margaret (1997) Jockeying for position: The construction of masculine identities. *Discourse & Society* 8(2), 203–21. <https://doi.org/10.1177/0957926597008002004>
- Edwards, Derek & Potter Jonathan (2017) Some uses of subject-side assessments. *Discourse Studies* 19(5), 497–514. <https://doi.org/10.1177/1461445617715171>
- Eskelinen, Teppo & Juntumaa, Inari (toim.) (2014) *Kapitalismin sanakirja*. Helsinki: Into.
- Helkama, Klaus (2009) *Moraalipsykologia. Hyvän ja pahan tällä puolen*. Helsinki: Edita.
- Helkama, Klaus (2015) *Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: SKS.
- Holvas, Jakke & Vähämäki, Jussi (2005) *Odotus-tila. Pamfletti uudesta työstä*. Helsinki: TEOS.
- Hämeenaho, Pilvi, Ylipulli, Johanna & Suopajärvi, Tiina (2018) Kulttuurintutkimus osana yhteiskuntaa. Teoksessa Pilvi Hämeenaho, Tiina Suopajärvi & Johanna Ylipulli (toim) *Soveltava kulttuurintutkimus*. Tietolipas 259. Helsinki: SKS, 7–27.
- Jakonen, Mikko (2014) Uusi työ ja prekarisaatio. *Tiede & Edistys* 39(4), 287–320.
- Johnstone, Barbara (2018) *Discourse Analysis* [3. painos]. Hoboken: Wiley Blackwell.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2002) Diskurssi-analyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssi-analyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Eeva, Könönen, Jukka, Venäläinen, Juhana & Vähämäki, Jussi (toim.) (2011) *”Yritäkää edes!” Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jokinen, Eeva & Venäläinen, Juhana (2016) Prekarisaatio elättävämmäksi. *Sosiologia-lehden blogi*. <https://www.sosiologia.fi/prekarisaatio-elettavammaksi/> (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Julkunen, Raija (2008a) *Uuden työn paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2008b) Uutta työtä uudessa taloudessa. Teoksessa Pekka Nummela, Mervi Friman, Osmo Lampinen & Matti Vesa Volanen (toim.) *Ammattikorkeakoulu ja sivistys*. Opetusministeriön julkaisuja 2008:34. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78947/opm34.pdf?sequence=1> (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Järvensivu, Anu & Piirainen, Tatu (2012) Hyvän työn ehdot työpaikan arjessa. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) *Työhyvinvointi ja organisaation menestys*. Helsinki: Gaudeamus, 80–98.
- Kangas, Tuukka & Carver, Eric (2017) *Valtiotieteellisen tiedekunnan uraseurannat. Vuosina 2003–2011 valmistuneet*. https://studies.helsinki.fi/sites/default/files/inline-files/valtiotieteellinen_2003_2011_maisterit.pdf (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Kangas, Tuukka & Carver, Eric (2020) *Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan maisteriuraseuranta-raportti 2003–2014 valmistuneet*. https://studies.helsinki.fi/sites/default/files/inline-files/H70_Valtiotieteellinen_2003-2014_maisterit.pdf (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Karvonen, Erkki (2014) Viestinnän tutkimuksen akateeminen heimokulttuuri. *Media & Viestintä* 36(2), 141–145.
- Kenno (2020). *Anthropological Consulting* <https://kennoconsulting.com/> (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Keski-Petäjä, Miina & Witting, Mika (2018) *Alle viidennes opiskelijoista opinnoissa joissa tasaisesti naisia ja miehiä – koulutusalojen eriytyminen jatkuu*. Tieto & Trendit, Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/alle-viidennes-opiskelijoista-opinnoissa-joissa-tasaisesti-naisia-ja-miehia-koulutusalojen-eriytyminen-jatkuu/> (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Koivunen, Tuija (2016) Täyttää päivää työtömänä. Työn ja ei-työn rajalla. *Aikuiskasvatus* 36(4), 270–278.
- Komulainen, Katri, Hirvonen, Inka, Kaskes, Katriina, Kasanen, Kati & Siivonen, Päivi (2019) Asiantuntijoita, monitaitoisia ja akateemisia yrittäjiä. Yliopisto-opiskelijoiden aseitoituminen akateemisuuteen, työllistettävyyteen ja yrittäjyyteen. *Aikuiskasvatus* 39(2), 122–137.
- Kontula, Anna & Jakonen, Mikko (2008) Prekarisaatio ja työn tutkimuksen politiikat. Teoksessa Eeva Jokinen & Matti Eräsaari (toim.) *Kurjan ääni: osa 1. Yliopistotyöläiset. Juhlakirja Leena Eräsaarelle*. <http://annakontula.fi/wp-content/uploads/2016/12/prekarisaatio-ja-tyon-tutkimuksen-politiikat.pdf> (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Kortti, Jukka (2020) *Valtaan ja vastavirtaan – Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta 75 vuotta*. Helsinki: SKS.

- Moreau, Marie-Pierre & Leathwood, Carole (2006) Graduates' employment and the discourse of employability: a critical analysis. *Journal of Education and Work* 19(4), 305–324. <https://doi.org/10.1080/13639080600867083>
- Myyry, Liisa & Helkama, Klaus (2001) University students' value priorities and emotional Empathy. *Educational Psychology* 21(1), 25–40. <https://doi.org/10.1080/101443410123128>
- Niska, Miira (2021) Challenging interest alignment: Frame analytic perspective on entrepreneurship education in Finnish university context. *European Educational Research Journal* 20(2), 228–242. <https://doi.org/10.1177/147490412090571>
- Niska, Miira & Nikander, Pirjo (2021) Older workers' evaluations of the political goal to extend working life. Discursive approach to the "attitude problem". *Journal of Social and Political Psychology* 9(1), 236–254. <https://doi.org/10.5964/jppp.6447>
- Niska, Miira, Olakivi, Antero & Vesala, Kari Mikko (2018) Haastattelut sosiaalitieteellisessä diskurssintutkimuksessa: Esimerkinä laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. *AFinLa-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 11, 93–113.
- Nortio, Emma, Renvik, Tuuli Anna & Jasinskaja-Lahti, Inga (2020) "As a native person, why should I adapt?": A multimethod approach to majority Finn's attitudes towards multiculturalism. *Nordic Journal of Migration Research* 10(2), 20–35. <http://doi.org/10.33134/njmr.135>
- Olakivi, Antero (2008) Selvitys vuosina 2002–2006 Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitokselta valmistuneiden maistereiden työhönsijoittumisesta. *Sosiaalipsykologian laitoksen monisteita* 1/2008. https://blogs.helsinki.fi/sospsykkandi/files/2013/03/selvitys_sijoittumisesta1.pdf (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Parviainen, Jaana (2011) Työn uusi ruumiillisuus. Liikunnanohjaajien keho työvälineenä ja performatiivisuuden pakko palvelutyössä. *Työelämäntutkimus* 9(3), 207–223.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2019) *Uusi kurssi kohti diskursssia*. Tampere: Vastapaino.
- Potter, Jonathan (1996) *Representing Reality: Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage.
- Potter, Jonathan (2010) Contemporary discursive psychology: Issues, prospects, and Corcoran's awkward ontology. *British Journal of Social Psychology* 49, 657–678. <https://doi.org/10.1348/014466610X486158>
- Potter, Jonathan & Hepburn, Alexa (2005) Qualitative interviews in psychology: Problems and possibilities. *Qualitative Research in Psychology* 2(4), 281–307. <https://doi.org/10.1191/1478088705qp0450a>
- Potter, Jonathan & Hepburn, Alexa (2008) Discursive constructionism. Teoksessa James Holstein & Jaber Gubrium (toim.) *Handbook of Constructionist Research*. New York: Guilford, 275–293.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu (2012) Työn prekarisaatio ja kasautuva epävarmuus. *Hallinnon tutkimus* 31(3), 171–188.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu (2016) Prekaarin palkkatyön yleisyys – liioitellaanko työelämän epävarmuutta? *Sosiologia* 53(1), 45–63.
- Renko, Elina (2018) *Pyhä toimijuus. Miten sosiaalityön asiakkaat ja ammattilaiset asennoituvat alkoholinkäytön puheeksiottoon ja käyttöön liittyvään neuvontaan?* Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/234646>
- Rintamäki, Katri Maria (2016) *Työ arjessa: Työn kokemus suomalaisten arkielämässä 2000-luvulla*. Turku: Turun yliopisto. <https://www.utupub.fi/handle/10024/125851>
- Salminen, Antero (2016) Selvitys vuosina 2007–2014 Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitokselta valmistuneiden maistereiden työhönsijoittumisesta. *Sosiaalipsykologian oppiaineen monistesarja* 4/2016. https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/tyohonsijoittumisselvitys_2016.pdf (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Savage, Mike, Devine, Fiona, Cunningham, Niall, Taylor, Mark, Li, Yaojun, Hjellbrekke, Johs, Le Roux, Brigitte, Friedman, Sam & Miles, Andrew (2013) A new model of social class: Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment. *Sociology* 47(2), 219–250. <https://doi.org/10.1177/0038038513481128>
- Siivonen, Päivi & Filander, Karin (2019) Yliopisto-opiskelijoiden kelpoisuuden muutuneet mitat ja askelmerkit – vaativia asiakkaita ja tukea tarvitsevia koululaisia. Teoksessa Hanna Nori, Hanna Laalo & Risto Rinne (toim.) *Kohti oppimisyhteiskuntaa – Koulutuspolitiikan uusi suunta ja korkeakoulutuksen muuttuva maisema*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A:217. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos, 131–158.
- Siltala, Juha (2004) *Työelämän huonontumisen lyhyt historia*. Helsinki: Otava.
- Sitra (2011) *Uusi työ*. <https://www.sitra.fi/aiheet/uusi-tyo/> (Tarkastettu marraskuussa 2020)
- Tomlinson, Michael (2012) Graduate employability: A review of conceptual and empirical themes. *Higher Education Policy* 25(4), 407–431. <https://doi.org/10.1057/hep.2011.26>
- Valtioneuvoston kanslia (2017) Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa: Jaettu ymmärrys työn murroksesta. *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja* 13a/2017. Helsinki.
- Valtioneuvoston kanslia (2018) Pitkän aikavälin politiikalla läpi murroksen – tahtotiloja työn tulevaisuudesta. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja* 34/2018. Helsinki.
- Valtiovarainministeriö (2019) *Valtion henkilöstö 2019*. https://vm.fi/documents/10623/22687299/Valtion_henkilost%C3%A4_2019.pdf/7a5a2c2f-c9ae-e6e3-27a8-4cda40645dbc/Valtion_henkilost%C3%A4_2019.pdf (Tarkastettu huhtikuussa 2021)
- Vesala, Kari Mikko & Rantanen, Teemu (toim.) (2007) *Argumentaatio ja tulkinta: Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Wetherell, Margaret (1998) Positioning and interpretative repertoires: Conversation analysis and post-structuralism in dialogue. *Discourse & Society* 9(3), 387–412. <https://doi.org/10.1177/0957926598009003005>
- Wetherell, Margaret & Edley, Nigel (2014) A discursive psychological framework for analysing men and masculinities. *Psychology of Men & Masculinity* 15(4), 355–364. <https://doi.org/10.1037/a0037148>
- Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1988) Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires. Teoksessa Charles Antaki (toim.) *Analysing Everyday Explanation. A Casebook of Methods*. London: Sage, 168–183.
- Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1992) *Mapping the Language of Racism: Discourse and the Legitimation of Exploitation*. New York: Columbia University Press.
- Wiggins, Sally (2009) Discourse analysis. Teoksessa Harry Reis & Susan Sprecher (toim.) *Encyclopedia of Human Relationships*. Thousand Oaks: Sage, 427–430.
- Wiggins, Sally (2017) *Discursive Psychology: Theory, Method and Applications*. London: Sage.

Willig, Carla (2015) Discourse analysis. Teoksessa Jonathan Smith (toim.) *Qualitative Psychology* [3. painos]. London: Sage, 143–167.

Ylijoki, Oili-Helena (1998) *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio*. Tampere: Vastapaino.

Ylöstalo, Hanna (2014) Työntekijäkansalaisia vai maailman muuttajia? Opiskelijat uusliberalistisessa yliopistossa. *Sukupuolentutkimus* 27(4), 5–16.

Ylöstalo, Hanna, Anttila, Anu-Hanna, Berg, Päivi & Härmä, Vuokko (2018) Uuden työn joustavat ruumiit. *Työelämäntutkimus* 16(2), 113–125.

VTT, sosiaalipsykologi **Miira Niska** työskentelee yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa. Hänen väitöksen jälkeinen tutkimuksensa keskittyy toimijuuteen ja sen tukemiseen työelämäsiirtymissä muuttuvilla työmarkkinoilla. Niskan kiinnostuksen kohteita ovat yrittäjyystutkimus, työelämän tutkimus, diskursiiviset lähestymistavat sekä laadulliset tutkimusmenetelmät.

Kiitokset VTM Jonna Korhoselle osallistumisesta yliopisto-opiskelijoiden työllistävyyttä koskevan haastatteluaineiston tuottamiseen sekä VTT Antero Olakivelle käsikirjoitusta kehittäneistä kommentteista. Tutkimushankkeen on rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto.

Liite 1: Litterointimerkit

- Sana. Laskeva intonaatio puhejakson lopussa
Sana, Tasainen intonaatio puhejakson lopussa
Sana? Nouseva intonaatio puhejakson lopussa
[Sana] Lyhyt päällepuhuminen tai kommentti toisen henkilön puheen lomassa
Sa- Katkos puheessa
... Lyhyt tauko puheessa
– – Puheenvuorosta on poistettu pätkä
((Sana)) Litteroijan tai tutkijan kommentti, tarkennus tai selitys
H: Haastattelija